

MEANINGS OF LOVE IN NICHITA STĂNESCU'S POEMS

Laura Alina Crișan

Phd Student, UMFST „George Emil Palade” of Târgu Mureș

Abstract: Our approach aims to be a literary study on Nichita Stănescu's love poems. In his volumes of love poems, the poet pays tribute to the everlasting concept of Eros. The feeling stops the time or petrifies it, transforms gestures, moments, regards into memories or immortality.

Keywords: meanings, love, poems, Nichita Stănescu, Eros.

Nichita Stănescu, născut la 31 martie 1933, la Ploiești, și decedat la 13 decembrie 1983 în București, a fost un poet, scriitor și eseist român, ales membru post-mortem al Academiei Române. Considerat de critica literară și de publicul larg drept unul dintre cei mai importanți scriitori de limbă română, pe care el însuși o denumea „dumnezeiesc de frumoasă”¹, Nichita Stănescu aparține temporal, structural și formal poeziei moderniste sau neomodernismului românesc din anii 1960-1970.

Poetul a fost considerat de unii critici literari, precum Alexandru Condeescu și Eugen Simion, un poet de o amplitudine, profunzime și intensitate remarcabile, făcând parte din categoria foarte rară a inventatorilor lingvistici și poetici. Nichita Stănescu a fost laureat al premiului Herder, o prestigioasă distincție culturală internațională. Într-un interviu de excepție, poetul mărturisea: „Perfecțiunea nu are de a face cu arta. După ce faci un cub perfect, trebuie să-i zdrobești un colț, ca să se mire toți de ce nu e perfect acel cub. Ce perfect ar fi el dacă nu ar avea zdrobit un colț! Căci dacă el ar fi perfect, nimeni nu l-ar băga în seamă”².

Printr-o asumare deopotrivă lucidă și pregnantă, Nichita Stănescu delimitează un spațiu poetic, spațiu, care este concomitent, unul al rupturii și al continuității. Pe de o parte, poetul refuză, în mod programatic, poezia didactică și epică ce canonizează realitatea, reducând-o la manifestările și aspectele ei aparente și, pe de altă parte, preia, cu nuanțări firești, experiența liricii interbelice pe care o integrează în propriul său sistem poetic.

Prin întreaga sa operă, cuprinsă atât în volumele de versuri, cât și în eseuri (*Sensul iubirii*, *O viziune a sentimentelor*, *Dreptul la timp*, *Cartea de recitare*, *Respirări*, *Antimetafizica*), poetul se dezvăluie a fi nu numai un model exponențial al poeziei contemporane, ci și o cunoștință artistică ce regândește întregul sistem. Pentru a înțelege poezia, el nu numai că ilustrează poeticul, dar îl redundează, păstrând cu tradiția o legătură dialectică de continuitate - ruptură și asumându-și pe cont propriu „curajul limbii române”. Nichita Stănescu reușește să înainteze în tiparele ei poeticitatea în genere. Toate laturile poeziei sunt redefinite postmodernist, sugerându-se o nouă viziune artistică asupra lumii, acesta purtând accentul unei personalități la care verbul este dotat cu o nouă putere, datorită angajării totale în el a aceluia care l-a rostit.

De-a lungul unui sfert de veac, cât s-a manifestat în mod public ca poet, Nichita Stănescu nu și-a schimbat felul de a scrie. Astfel, creația lui are, în felul ei, omogenitate. Problema este că anumiți critici care îi analizează opera o fac pe etape în funcție de cărți. În

¹Perfecțiunea nu are de-a face cu arta, în cotidianul.ro din 28 martie 2013

²Ibidem

schimb, criticul Alex Ștefănescu consideră că aceste cărți ale poetului nu sunt etape de evoluție, ci o individualitate artistică persistentă, încât străbate cu ușurință și zidul care desparte poezia de proză sau exprimarea scrisă de cea orală.

Putem spune că Nichita Stănescu are un stil aparte, își dorește să se evidențieze de ceilalți scriitori în perioada șaizecistă, și se văd diferențele. De la poemele argotice trece la volumele *Sensul iubirii*, *O viziune a sentimentelor*, *Dreptul la timp*, *11 Elegii*, *Laus Ptolemaei*, *Necuvintele*, unde descoperim un nou mod de a scrie poezie, în alte volume cum ar fi: „În dulcele stil clasic” sau *Belgradul în cinci prieteni* se detașează discret față de opera sa, și în sfârșit în volumele *Epica Magna*, *Operele imperfecte* și *Noduri și semne* reprezintă faza unui stănescianism asumat și radicalizat, ceea ce face ca uneori să conțină o anumită ostentație, tinzând chiar spre caricatură, tinzând doar, nu și ajungând în acest sens. **ON: LITERAT**

Primele cărți ale lui Nichita Stănescu (*Sensul iubirii* și *O viziune a sentimentelor*) traduc, în versuri marcate de accente ale senzorialității, o adevărată mitologie a identității. Poetul reușește să traseze un univers liric auroral care este marcat de bucuria trăirii și a rostirii poetice. De altfel, s-ar putea spune că avem o coincidență aproape desăvârșită între trăire și rostire în această lume a începuturilor, în care conștiința ia act de miracolul existenței. E ca și cum silueta obiectelor s-ar răsfrânge, fără rest, instantaneu, în oglinda gândului poetic, după cum cuvintele poetului ar dobândi substanțialitatea, materialitatea și savoarea obiectelor.

În volumele *Sensul iubirii* și *O viziune a sentimentelor* se propune nu numai o lume a obiectelor, ci mai degrabă noutatea unei atitudini, exprimată printr-o viziune a eului poetic, punând accent pe *eu* și nu pe *lume*. Astfel poetul exprimă nu sentimentul trăit nediferențiat, adică iubirea ca atare, ci sensul ei. Pe scurt se produce aceea ruptură a omului din sfera naturii. Titlurile primelor volume sugerează tendința poetului de a accede la sens și la viziune, de a reîntemeia o lirică de cunoaștere. Sensul se naște din senzație, iar senzațiile sunt la el mai senzații decât în realitate. Nichita Stănescu percepe și se simte atras de caracteristicile cele mai discrete ale realității, sau descrie o realitate psihică- melancolică ca pe un lucru straniu, bizar, astfel făcând trecerea de la realism la fantastic, aici adăugându-se și receptivitatea față de ideile științifice ale timpului.

Paradoxul liricii stănesciene constă în sentimentalismul ei, și tocmai datorită acesteia, poezia Nichitei este înțeleasă chiar și de cei care n-o înțeleg. Așadar, în toate enunțurile aparent impersonale din poezia stănesciană există acest acompaniament sentimental. Pe lângă fiorul existențial și sentimental pe care îl proclamă Nichita, să nu uităm ca și intimitatea constituie pentru el o valoare care nu o îmbrățișează poezia modernă. Un exemplu ar fi volumul *Dreptul la timp*. Criticul literar Aurel Martin consemna că în universul liricii lui Nichita Stănescu găsim o multitudine de simboluri. Ca toți marii poeți, Nichita Stănescu a fost fascinat de esențe, de ceea ce exprimă sau ascunde fenomenalul. Poetul a încercat să pătrundă dincolo de limita cunoașterii, descoperind că tainele nu se lasă învinse, nu-și divulgă nucleul intim. Poetul a avut însă vocația de a pătrunde impenetrabilul, de a-și închipui realități indefinibile.

Nichita Stănescu este un cântăreț al iubirii, al *vârstei de aur a dragostei*, dar și al timpului și al morții. Pentru el, lumea este doar o prelungire a sentimentului și a gândului, iar cuvântul se naște miraculos sau dramatic alături de lucruri. Momentul iubirii sau poezia de dragoste se reflectă în volumele *Sensul iubirii* și *O viziune a sentimentelor*, aici iubirea este un sentiment originar, al nașterii cuvântului. Astfel poetul surprinde, încă de la primele volume, reîntoarcerea la lirism a poeziei și o anume „materialitate și corporalitate a percepției”. Spațiul poetic este conceput ca o lume a obiectelor și ființelor „intrate în rezonanța sub impulsul energiilor afective”, lumea întregă se transformă în spațiu de joc, iar gesticulația erotică se

menține între ritual și joc.³ Sentimentul este generator de sens, am putea spune că ține lumea în ființă, schimbându-i permanent contururile: „Mâinile mele sunt îndragostite, / vai, gura mea iubește, / și, iată, m-am trezit / că lucrurile sunt atât de aproape de mine, / încât abia pot merge printre ele / fără să mă rănesc.” (*Vârsta de aur a dragostei*).

Ca destin, sentimentul care se abate asupra eului, dezvăluie două aspecte esențiale, instantaneitatea și forța mistuitoare: „Și pentru că inima mi-a fost fulgerată / ca-n timpul ploilor repezi de vară, un arbore / căruia i s-a aprins coloana cu flacără groasă / asemenea unui zeu căruia în toiul nopții / i se-aprind pletele și-i ard orbitor...” (*Balada unui sentiment curat*). Iubirea cade brusc, precum un fulger din senin și aprinde totul. În aceeași viziune a sentimentului care arde, dintr-o altă poezie, privirea iubitei curentează, preschimbând bruc starea eului: „Mă curenta privirea ta / întâmplătoare. / Frunza tristeții de pe chip / deodată mi-o smulgeai și stam în soare, / cu chipul nemișcat îndrăgostit.” (*Aer de toamnă*). Iubirea nu este doar fulgerare sau curentare, ci și trezire, ca și nașterea, și o promisiune infinită de viață sau de creație: „... privirea ta / întâmplătoare, / somnul cu vise mi-l smulgea / O, și lăsa deasupra mea în soare / doar ramuri de copaci / și păsări rotitoare.” (*idem*).

Iubirea deschide perspectiva unei lumi edenice în care se instalează bucuria de a fi și comunicarea sau noi sensuri întruchipate simbolic de mari păsări rotitoare care coboară proteic asupra lumii: „Și păsări mari se coborau pe bănci / și pe statui, pe cabluri, peste iarbă,... / Luceau intens plasate de un cer / Pe care-l începea iubirea noastră.” (*Sărutul*)

Constituirea cuplului, în intersectarea fulgerătoare prin lume a celor doi îndrăgostiți, reprezintă un eveniment al mundaneității realizat printr-o complicitate divină sau naturală pentru că iubirea face parte din legitățile tainice ale existenței. Asociată cu apariția femeii în cale, iubirea ține de instaurarea ființei în spațiul lumii, reprezentând fie o perfecționare a creației înseși, atunci când Dumnezeu constată că opera lui e neîmplinită, fie o îndepărtare a solitudinii primordiale din preajma primului om. Ea se anunță prin cuvânt sau nume, ca o chemare: „O, ce s-au ridicat verzuii zori și tu / vii prin piața circulară, sub stele, / și pietrele m-au strigat pe nume, / răscolindu-ți umbra sonoră din ele.” (*Dimineața logodnicilor*). Iubirea din imaginarul poetic stănescian pare să fie conținută în mundaneitate, în umbra obiectelor, în pietrele tăcute, în ritmurile valurilor, în lumina zorilor etc.

Aidoma timpurilor mitice sau a celor edenice, femeia reprezintă întâmplarea divinității sau a naturii în lume și în calea bărbatului. Aceasta se cere doar a fi descoperită. În viziunea poetului, ea nu se naște din coasta adamică, ci din cea a mundaneității, într-o epifanie acvatic-feminină sau marină, ambiguă: „Vă spun asta pentru că am văzut cu ochii mei: / valurile se risipeau câteși două și trei, / lingușind câte-o piatră cu mușchi vinețiu. / Ori dând în nisipuri burghiu, / când plăjile ude-au ridicat o femeie goală, / ca pe-un deget arătând depărtarea / cu valuri azvârlite-n sus și prăbușindu-se-n neorânduială, / peste toată marea. / / Seamănă cu Thetis, mi-am zis, din Olimp...” (*Argotice*)

Iubirea și feminitatea alungă liniștea inerțială din lucruri, alungă pustietatea divină a începuturilor și proiectează vagul chip feminin pe care mundaneitatea însăși îl conține: „Liniștea-i suptă-n vârtej monoton, / de pietrele lungi. / Mi-amintesc ca prin fum îmbinatele dungi / ale sprâncenelor tale.” (*Înserare marină*). Iubirea presupune o tensiune nespūsă a întâlnirii, iar apariția femeii pare a conferi sens lumii: „O, gingașul, zveltul tău pas / legănat peste ierburi, printre colții pietrelor!” (*Amfion, constructorul*).

Într-o lume sălbatic-edenică, ea însăși incipientă, se constituie cuplul, iar acest lucru echivalează iubirea cu o putere instaurativă „ce atinge nu doar eul și lumea, reconfigurând-o, ci și structura materiei mundane. „Vârtej aproape văzut”, întâlnirea celor doi, vederea lor și

³Ion Pop, *Poezie și joc la Nichita Stănescu în Jocul poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1985, studiu, pp. 247-295.

comunicarea prin cuvinte reiterează genezial structura materiei de la înceout, iar lucrurile par a închide în ele o lentă și tainică mișcare”⁴. Această mișcare le activează din materialitatea lor, din interior: „Liniștea-i suptă-n vârtej uniform / și vin sentimentele – o știu / după foșnetul ierbii, verzui și târziu, / după pocnetul monoton din cristale” (*idem*). Metaforic, poetul pare să ne spună că atunci când este vorba de orice instituire și geneze, de orice manifestare în lume, sentimentele sunt cele care guvernează lumea și lucrurile ei.

În ecuația iubirii privirea are un rol foarte important, o funcție întemeietoare. Ea nu doar oprește sau împietrește timpul, clipele, ci, în același timp, rănește și face vulnerabilă ființa: „O, te uită, -ntoarce-ți văzul, / ce-mi răni cu geana neagră / tâmpla arsă, mintea dusă...” (*Dansul*). Sentimentul dezvăluie o forță teribilă. El oprește timpul în loc, îl împietrește și, în același timp, trece în nemurire priviri, clipe, gesturi: „Dacă ridicai o mână se făcea în arbori tăcere / Când mă priveai în ochi, / împietrea o clipă din a timpului curgătoare putere” (*La începutul serilor*). De multe ori iubirea se ivește neașteptat dintr-o întâlnire întâmplătoare care izbește sau rănește și care pecetluiește definitiv destinul: „Te-am întâlnit / atât de dintr-odată și de neașteptat / încât acel ah, care mi-a sărit de pe buze / a plutit buimac prin aer / ... // Atât de neașteptat te-am întâlnit / încât trupul mi-a fost smuls și lovit de timp..” (*Neașteptata întâlnire*). O astfel de întâlnire are de cele mai multe ori consecințe devastatoare.

O forță a erosului atotstăpânitoare apare întruchipată himeric în simbolul feminin al leoaicei cu tot ce anexează el: posesivitate și putere, regalitate, voracitate și forță, în binecunoscutul poem, *Leoaică tânără, iubirea*. Aici iubirea este echivalată cu o instanță feroce și suverană, atotstăpânitoare și orgolioasă, sau cu o senzualitate agresivă care se abate intempestiv asupra bărbatului, marcându-l definitiv. Iubirea se instituie ca o fatalitate care cade brusc asupra ființei: „Leoaică tânără, iubirea mi-a sărit în față. / Mă pândise-n încordare mai de mult. / Colții albi mi i-a înfipt în față, / m-a mușcat leoaica azi de față.” (*Leoaică tânără, iubirea*)

Odată ivită, iubirea provoacă o schimbare de echilibru în relația pe care eul o are cu lumea, de tipul celei pe care o întâlnim și în viziunea eminesciană, „evenimentul desemnând aceeași tulburare a cursului ontologic și aceeași paradoxală suferință existențială – o supliciere, oarecum fericită, sau trăită cu o anumită voluptate -, imaginată și comunicată însă diferit de cei doi poeți.”⁵ Apărut, sentimentul pecetluiește ființa și, în ambele viziuni poetice, este evidentă amprenta unui anumit tip de atingere care, brusc, perturbă echilibrul ontologic de dinainte.

Iubirea provoacă un fel de izbucnire care echivalează cu o tulburare bruscă a destinului, o suferință care rănește și care modifică nu doar eul și relația lui cu lumea, ci chiar lumea însăși. Deși este trăit cu o anumită voluptate, instaurarea în destin a iubirii prezintă un efect devastator asupra eului.

În imaginarul erotic neomodern, ivirea femeii ca eveniment în destin, odată cu spargerea echilibrului ființei: „- Umbra ta lovindu-se de ziduri, / iar se sparge-n cioburi colorate.” (*Vitraliu*), este asociată cu dezlănțuiri bruște ale elementelor naturii: „Vântul a-nceput deodată / și copacii au rămas suspendați” (*Meditație de seară*) sau: „Când ne-am zărit aerul dintre noi / și-a aruncat deodată / imaginea copacilor indiferenți și goi” (*Îmbrățișarea*). Această întâlnire sau apariție bruscă implică nu doar privirea care împietrește timpul sau rănește eul, ci și mușcătura, creând astfel o agresivitate a iubirii.

În imaginarul erotic al lui Nichita Stănescu simbolurile lirice relevă în structurile lor două elemente care revin cu o anumită consecvență: pe de-o parte o imanență a iubirii ca o prezență misterioasă conținută în mundaneitate, iar pe de altă parte o itineranță a ființei

⁴Terezia Filip, *Nichita Stănescu – O poetică a ființei. Studiu despre structurile imaginarului și simbolismul ontologic, I, Eul în lume*, Galaxia Gutenberg, Tîrgu Lăpuș, 2010, p. 231.

⁵*Ibidem*, p. 234.

îndrăgostite prinsă într-un destin dinamic asemănător mișcării unui astru. Iubirea, ca imanență înscrisă în destinul ființei și în cel al lumii, apare sub diferite percepții în contexte diferite ale ființei. Ea reprezintă fie o lume în expansiune către o altă lume: „Tot viitorul călătorea, călătorea, / de sus de sub norii cei nevăzuți, / pe fulgii cei albi căci ninge, / dragostea mea i-apăsa, apăsa...” (*Visul unei nopți de iarnă*), fie o stare de incandescență, arzând limitele ființei, ale elementelor sau ale pământului: „dar eu abuream trântit în zăpadă / ce se topea, mi se topea sub trup. / Apoi se topea pământul și piatra / și m-aș fi agățat de cer / dar mi-era teamă că-l rup.” (*idem*), fie o stare de veghe care acutizează simțurile și conferă eului o mișcare de astru: „E iarnă și eu stau întins pe sub cetini / și miezul de lavă îl iau și îl pun / sub creștet / și tot nu adorm. Și întruna / din mine înspre tine răsar și apun.” (*idem*).

Iubirea rămâne mereu himerică, o fantasmă sau o enigmă care seduce și fascinează, oricât ar fi de perturbatoare, fie că se abate brusc și cu intensitate asupra ființei, asemenea unei leoaice, fie că trece prin lume în pas inefabil de domnișoară.

Deseori, această ea care farmecă și perturbă, rezidentă într-o dimensiune de adâncime a mundaneității, se iscă fie ca o proiecție a reveriilor eului, fie ca o esență tainică ce vine din lucruri: „Ea avea ceva din fetele pe care / le-am iubit, le-am ocrotit cu brațul stâng. / ea era nevasta, și iubita și cântarea / ce-o isca-n izbire ochiul meu cu zarea.” (*Balada unui sentiment curat*). Astfel iscată dintr-o neconținută șlefuire imaginară a gândului și a privirii, din intersectarea ochiului cu zarea, ea reprezintă o dimensiune alternativă a prezenței și existenței bărbătești, mereu dorită, căutată, intuită, ca o predestinare: „Tu femeie zveltă, zăpăcită, / ce secundă sfărâmi, ce clipită / păstrătoare-n ea, de mine și de amândoi / într-un timp îmbrățișat ce-l încovoi. // Unde ești acum, ce faci, ce gânduri...” (*Dor de o femeie*).

În spațiul lumii, ee și el se situează diferit, în funcție de ceea ce sunt și de ceea ce reprezintă: dimensiunea telurică sau cerul, lumina diurnă sau întunecimea nopții, susul sau josul, ecourile sau tăcerea, ritmul sau stagnarea: „Tu lângă pământ, eu lângă nouri, / tu lângă tăcere, eu lângă ecouri, / tu lângă bătaia grea / răsărită din inima mea, / eu lângă bătaia mută / a secunde smulsă din minută.” (*idem*). Descoperirea acestei dualități sub forma unor fluxuri de energie imaginate ca două cântece, ca două culori care se amestecă și se resping, se exprimă uneori și în cântecul erotic ca o pură bucurie a existenței și a prezenței celuiilalt: „Ce bine că ești, ce mirare că sunt! / Două cântece diferite, lovindu-se, amestecându-se, / două culori ce nu s-au văzut niciodată, / una foarte de jos, întoarsă spre pământ, / alta foarte de sus, aproape ruptă / în înfrigurata neasemuită luptă / a minunii că ești, a întâmplării că sunt.” (*Cântec*).

La Nichita Stănescu, erosul are anvergură și forță de fatum, el reprezintă o întâmplare a ființei, precum nașterea sau moartea, este ceva ce ține de natura omenească și se înscrie într-o ordine a firii, fiind independent de rațiune, opțiune sau de voință: „E o întâmplare a ființei mele / și-atunci fericirea din lăuntrul meu / e mai puternică decât mine, decât oasele mele / pe care mi le scrâșnești într-o îmbrățișare / mereu dureroasă, minunată mereu...” (*idem*). În această întâmplare de iubire care pare a se produce de la sine, eul devine un actor. Sentimentul lovește cu forță ființa implicând-o în propria aventură, dincolo de voință sau rațiune. În imaginarul liric nichitian o îmbrățișare între doi îndăgostiți reprezintă o azvârlire a unuia spre celălalt, într-o mișcare similară cu cea a atomilor din structura materiei, având o forță care deslimitează ființa și o plasează pe o altă orbită: „Oh, ne-am zvârlit, strigându-ne pe nume, / unul spre celălalt, și-atât de iute, / că timpul se turti-ntre piepturile noastre / și ora lovită se sparse-n minute” (*Îmbrățișare*).

Experiența iubirii este în lirica lui Nichita Stănescu o descoperire de sine și de lume surprinzătoare și, în același timp, o redefinire a acestora din perspectiva sentimentului. Ca eveniment ontologic, iubirea angajează în mod profund și inedit eul în aventura devenirii și induce o reevaluare a sinelui în raport cu celălalt și cu realul. Sentimentul se ivește mai ales ca

o trezire în lume, într-un fel simultană cu ieșirea din sine, dar și cu trezirea poetică. Lirica erotică stă sub semnul evenimentialului, iar întâmplarea nu face altceva decât să spargă limitările inițiale ale eului inercial, făcându-l să ia act de lume și de prezența celuilalt.

BIBLIOGRAPHY

1. Călinescu, Matei, *Nichita Stănescu, O viziune a sentimentelor*, în *Aspecte literare*, Editura Pentru Literatură, București, 1965, studiu.
2. Filip, Terezia, *Nichita Stănescu – O poetică a ființei. Studiu despre structurile imaginarului și simbolismul ontologic, I, Eul în lume*, Galaxia Gutenberg, Tîrgu Lăpuș, 2010.
3. Pop, Ion, *Poezie și joc la Nichita Stănescu în Jocul poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1985, studiu.
4. Pop, Ion, *Nichita Stănescu- spațiul și măștile poeziei*, Editura Albatros, București, 1980.
5. Stănescu, Nichita, *Opere, vol. I-V*. Ediție alcătuită de Mircea Coloșenco, prefață de Eugen Simion, Univers Enciclopedic, București, 2002.
6. Stănescu, Nichita, *O viziune a sentimentelor*, Editura Pentru Literatură, București, 1964.
7. Stănescu, Nichita, *Sensul iubirii*, E.S.P.L.A., București, 1960.